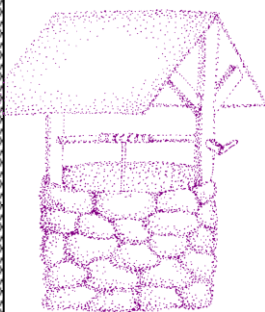

דמשק אליעזר

יו"ל ע"י וועד להוצאת כתבי ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בן מוה"ר רבי יצחק נפתלי קנאפפלער זצ"ל, אבדק"ק טשילע יצ"ו, ומח"ס "קני המנורה"

ונכד הגה"צ ר' רפאל אהרן קנאפפלער זצוק"ל הי"ד, אבדק"ק טיניע, ומח"ס "מנורת אהרן"

גליון בדברי תורה ובהלכה ואגדה, פנינים יקרים לכבוד שבת קודש וכו' ובדברים העומדים ברומן של עולם

• עש"ק בראשית - שנת תשפ"א לפ"ק - שנה ח' גליון ב' (קמ"ח) •

תוכן מפורט לכל עניני הגליון נמצא בדף האחרון

מיר וואונטשען פאר גאנץ בלל ישראל א געזונטע
ווינטער ברוחניות ובגשמיות, ע.ב.ג.צ.ב.ב. אמן ואמן

ע"יין בדרך הבא (דף ב') שאלה בחילוק נוסח הזכרת "אב ואם"

בברכת המזון ובנשיאות כפים

כל מי שיש לו תשובה על השאלה או איזה הערה, או איזה הבנה להבין החילוק,

נא לכתוב לכתובת הנרשם פה למטה ↓

הערות והארות מתקבלות בחיבה

- ❖ Address: Rabbi Alexander Knopfler
1564- 48 Street • Brooklyn N.Y. 11219
- ❖ Tel: (917) 755-4864 • Fax: (718) 437-3388
- ❖ Email: 7554864@gmail.com

הגליון הבא יופיע בעזהשי"ת

↔ לפרשת ויצא ↔

לכבוד יומא דהילולא של אאמו"ר
אב"ד טשילע זצ"ל ומח"ס 'קני המנורה'

בגליון הבא יבואר עוד בענין אם יבא משיח צדקינו
באמצע ימי החנוכה, אם ימשיכו להתנהג כבית הילל,
או שיחליפו להתנהג כבית שמאי

שאלה בחילוק נוסח הזכרת "אב ואם" בברכת המזון ובנשיאות כפים

אל מעלת כבוד הרה"ג וכו' שליט"א

רב ואב"ד דק"ק ... יצ"ו

הנני בזה בדבר השאלה ששאלני נכון אחד בחג הסוכות העעלל"ט, והנני להעלותו על הכתב, והנני עומד ומצפה ממעכתה"ר שליט"א ששייב לי תשובה מאהבה כדרכו הטוב. וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

הנה בברכת המזון לאחר ברכת הטוב והמטיב אומרים הרבה תחינות ובקשות הפותחים במלת הרחמן, ואחד מהם "הַרְחֵם אֹתִי וְאֶבִי וְאִמִּי וְאֶשְׁתִּי וְרַעִי וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לִי", הנה הקדים הזכרת אביו ואמו" לפני הזכרת אשתו וזרעו. ואילו בנוסח היהי רצון שאומרים בנשיאות כפים בעת שהכהנים מנגנים מלת "שלום" (וציינו במחזורים שמקורו בספר שערי ציון¹), איתא הנוסח: "ותאריך ימי וימי אשתי ובני ובנותי", ואח"כ "וימי אבי ואמי", ויש להבין למה בברכת המזון מקדימים להזכיר אב ואם, ואצל נשיאת כפים מקדימים להזכיר אשתו ובניו ובנותיו.

ועיינתי בזמירות "שירים של שבת" שאדוני אבי זצ"ל הוציאו לאור בשנת תשמ"ו [במהדורא תנינא], ושם הביא מפירושו עין יוסף [שבסידור אוצר התפילות], שכתב בזה"ל: כתב במעבר יבק, [וז"ל, וכן] המתפלל על אביו או רבו [לפום ריהטא נראה כי] אין לומר בתחנתו רפא נא לאדוני אבי או אבא מורי או רבי ואלופי, כי שלמה אמר בדברו לפני ה' דוד אבי, [וכן אלישע אמר אלהי אליהו ולא אמר אדוני], שאין גבהות לפני המקום, ואוריה נתחייב הריגה [למלכות] על שאמר בפני דוד ואדוני יואב, אך [נראה לפי הדין שבאותם שאסור להזכיר שמם] מותר לומר אבי או רבי סתם, ולא יוסף, ע"כ. ותמהני על שאומרים כאן אבי מורי, עכ"ל העין יוסף.

¹ ובמקום אחר כבר הארכתי בענין אמירת "הרחמן הוא יברך את אבי מורי ואמי מורתי" וכו' לאחר פטירת ההורים לחיי העולם הבא, מדרכי חיים ושלום (דף צ"ג אות ש"ח), שהגה"ק בעל מנחת אלעזר לא שינה הנוסח בברכת המזון לאחר פטירת אבותיו הקדושים, ושכן נהג זקינו הגה"צ בעל שם שלמה ממונקאטש זצ"ל, וצוה לבנו הגה"צ בעל דרכי תשובה ממונקאטש זצ"ל, כי אמרו חז"ל מכבדם בחיים ומכבדם במותם, וצריכין ברכה גם בשמי מרומים, יע"ש, ושם הארכתי מאוד בענין זה, והבאתי בשלהי מכתבי ששמעתי אומרים שיש נוסח לומר אבי מורי ואמי מורתי "בגן עדן" [וכן נהג הרה"ק בעל "מנחת אלעזר" ממונקאטש זצ"ל], ושיש לדון בדבר אם זה נאמר לכל אחד ואחד, או רק לאנשי מעלה, ואין כאן מקומו להאריך. ² ואינו לפני כדי לבדוק הנוסח המדוייק שם.

ואגב, עיין במשנה ברורה (סימן ס"ה סק"ד במוסגר) שכתב בתו"ד וז"ל: ונ"ל דכ"ש דיש ליהזר בברכת כהנים שהוא מדאורייתא שלא יאריכו אז הקהל באמירת התחנונים בעת הברכת כהנים שע"ז שותקין הכהנים זמן הרבה באמצע הברכה ומחמת זה טוב לעשות כמו שראיתי כתוב בשם הגר"א [וכן משמע בסימן קכ"ח סעיף מ"ה בהג"ה] שיאמרו גם בפעם שלישית הרבש"ע ולא יה"ר הארוך כי בהרבה פעמים מצוי שאין הכהנים מנגנין כלל ורק עומדין וממתינין עד שיסיימו הקהל אמירתם ועי"ז יש לפעמים זמן כדי לגמור כולה, עכ"ל. והזכירו ג"כ בליקוטי מהרי"ח (סדר נשיאות כפים).

³ בתוספות מילואים ע"פ המקור במעבר יבק, להג"מ רבי יהודה אריה די מודינא, שפתי צדיק מאמר א' סוף פרק ח'.

ובקשתי מאת אחד מידירי לבדוק עבורי בסידורים ומחזורים ישנים איך הנוסח שם, והשיב לי רשימה קצרה מכמה נוסחאות, ואינו רשימה מליאה, כי יכולים לעסוק בזה כמה שעות, וזה אשר העלה מצודתו בזמן קצר:

בספר "יד כל בו" שנדפס בפפד"מ בשנת תפ"ז (דף כ"א ריש מור א'), איתא רק "ותאריך ימי וימי אשתי ובני ובנותי", וליתא שם "וימי אבי ואמי" כלל. וכן ליתא במחזור "שער השמים" שנדפס באלטונא בשנת תקל"ב, וכן ליתא מחזור יום כיפור כמנהג אשכנז ופולין שנדפס במעין שנת תקע"ז, וכן ליתא בקיצור של"ה, סידור ר' אשר, סידור באכוב, ועוד.

ואילו נוסח שלפנינו, ששתיהן נדפסו במוסגר, קודם "וימי אשתי ובני ובנותי" ואח"כ "וימי אבי ואמי" במוסגר מיוחד, כן נדפס במחזורי ר' וואלף היידנהיים שנדפסו ברעדלהיים (בשנת תקס"ג-תקס"ד לפ"ק, וכן בשנת תקס"ז, וכן בשנת תק"ע, ובשנת תרנ"א). וכן בסידור ר' קאפל (האר"י), וכ"ה במחזור כמנהג פולין ליטא רייסין פיהם ומערהין שנדפס בווען שנת תקע"ח.

ואילו במחזור מקראי קודש (שנדפס בשנת תשס"ג ע"י מכון "מעדני אשר"), הדפיסו "וימי אבי ואמי וימי אשתי ובני ובנותי", ואינו יודע על סמך מי עשו השינוי.

ובסידור "משנת חסידים" שנדפס באמשטרדם שנת תקכ"ד איתא "וימי אשתי ובני ובנותי" ובמוסגר איתא ד"בחור אומר" וימי אבי ואמי, וכן הוא בסידור "עבודה ומורה דרך" שנדפס בסלאוויטא שנת תקפ"ז, ובסידור "תפילה ישראל" (ראדוויל), ובסידור "ישועות ישראל" כמנהג ספרד. וכן הוא במחזור "קרבן אהרן" כמנהג פולין ליטא רייסין פיהם ומערהין. וכ"ה בסידור אור לישרים שנדפס בזיטאמיר שנת תרכ"ד. וכ"ה במחזור לעמבערג תרס"ז. ובמחזור "משלי יהודה" שנדפס בוילנא שנת תרע"ב לפ"ק.

אמנם בסידור כמנהג ספרד עם פירוש "תפילה למשה" להרמ"ק, שנדפס בשנת תרנ"ב בפרעמישלא איתא "מי שיש לו אב ואם יאמר" ימי אבי ואמי. וכן הוא בסידור "המפורש" וכן במחזור "המפורש". – ולפי זה הכוונה גם לאחר נישואיו.

וראה זה פלא מצאתי בסידור "לב שמח" [שנדפס בלוב שנת תרכ"ב לפ"ק], שכתבו בהאי לישנא: בחור אומר ימי אבי ואמי "ואחי ואחותי", ולא מצאתי כן בשום מקום אחר.

*

ואכפול את בקשתי לפני מעכתי"ר להשיב לי תשובה מאהבה כאשר עולה בלבבו, ובתוספות מנהגי קהילתו ואבותיו ורבותיו היקרים.

כה דברי הדורש ומבקש

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יום ב' לסדר בראשית ברא – אסרו חג סוכות שנת תשפ"א לפ"ק

שאלה בענין סדר הבדלת מוצאי יום טוב - בחג הסוכות

אל מעלת כבוד הרה"ג וכו' שליט"א

רב ואב"ד דק"ק ... יצ"ו

הנני בזה בדבר השאלה שנתעוררתי במוצאי יו"ט הראשון דחג הסוכות העעלל"ט, ומעשה שהיה כך היה:

דהנה בעשור האחרון מאז שנעדרה זוגתי האה"ח והצנועה ע"ה, הנני מדליק בעצמי הנרות לשב"ק ויו"ט, ובחג הסוכות היות שיש לי סוכה קמנה והנני חושש משום שריפה, אני מניח הנרות בבית, כדת וכדין. ובמוצאי יו"ט הראשון בעת שהדלקתי הנרות לכבוד יו"ט, חששתי להכניסו לסוכה לברך ברכת מאורי האש בסדר יקנה"ז (כמבואר בפסחים קב-קג, ובהלכות פסח סימן תע"ג סעיף א'), כי חששתי שלא אוכל להחזיקו כראוי ביחד עם הכוס, ובפרט כי נחלשה ידי מאז הניתוח בעוה"ר, וחששתי אולי יפול מידי או ע"י רוח מצויה ויאחז הדליקה בדפנות הסוכה וכדו', ולכן מיד לאחר הדלקת הנרות ברכתי גם ברכת "בורא מאורי האש", והנחתי הנרות בבית כמו תמיד, ובעת קידוש והבדלה בסוכה השמטתי ברכת "בורא מאורי האש", ולאחר קידוש המשכתי מיד בברכת הבדלה ושהחיינו. ונפשי בשאלתי אם עשיתי בזה כדת וכדין.

והנה תמכתי יסודתי על המבואר בהלכות הבדלה כי ברכת הנר אינו מעכב, וכמו שפסק בשו"ע או"ח הלכות שבת (סימן רצ"ט סעיף א') "מברך על הנר בורא מאורי האש אם יש לו ואין צריך לחזור אחריו", וביאר במשנה ברורה (סק"ג) וז"ל: וא"צ לחזור אחריו. שאין מברכין אלא לזכר שנברא האור במו"ש וכנ"ל וע"כ יוכל לברך על הכוס אפילו בלא נר ומתי שיזדמן לו אח"כ שיראה אש ויהנה לאור יברך בורא מאורי האש ואך דוקא בליל מו"ש ולא יותר דעבר זמנו וכדלקמן בסי' רצ"ט ס"ז, עכ"ל.

וברמ"א (שם) כתוב לאמר: מי שאין לו כוס להבדיל, כשרואה האש מברך עליו, וכן הבשמים (טור), ע"כ. ובמשנה ברורה (סק"ד) כתב וז"ל: אם משער שיזדמן לו כוס בלילה ורוצה ללמוד קודם שיבוא לידו הכוס מצד הגרע"א בחידושיו שלא יברך עתה על הנר וטוב יותר שיסדרם על הכוס, עכ"ל. ובשער הציון (אות ג) כתב וז"ל: ואף דלכסוף מסתפק בזה מדברי הכלבו, המנהג כמו שכתב מעיקרא, דהרי נוהגין העולם לומר ויתן לך אצל הנר קודם שמבדילין, עכ"ל.

הרי כה דברי

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יום ב' לסדר בראשית ברא - אסרו חג סוכות שנת תשפ"א לפ"ק

מכתבי הערות לגליון "דמשק אליעזר" לראש השנה העעלל"ט

בס"ד.

יום ג' לימי הרחמים והסליחות תש"פ לפ"ק.

תולה ארץ על בלימה, ייטיב את הכתיבה והחתימה,
למע"כ יד"נ וידיד כל בית ישראל, מזכה את הרבים,
כמו"ה אלכסנדר אליעזר שליט"א קנאפפלער.

בשמחה רבה קבלתי את הקובץ לקראת ראש השנה שנת תשפ"א הבעל"ט, וכמעשהו בראשונים כך מעשהו בשניות, והוא מלא וגדוש בדברים נפלאים - ובפרט שמח לבי אודות רשימותיו איך היו נראים אותם אנשים אודים מוצלים מאש אשר עברו עליהם כוס התרעלה בימי הרס עולם - ואעפ"כ אזרו חיל במסירות נפש ממש לבנות הנהרסות והעמידו דורות ישרים ומבורכים הי"ו - והם עמדו באשמורת הבוקר, ולמדו והכינו עצמם לעבודה שבלב, כמאמר המשנה אין עומדין להתפלל וכו', וגם אני זכיתי לראות אותם היהודים מתנהגים בתמימות וכל חפצם וישעם הי' לעשות רצון קונם.

אבל דא עקא שבדורינו אנו נתמעטו הרבה יהודים כאלו, הן בתפילה בשעות מאוחרות (אפילו לאחר זמן תפילה השני), והן בהליכתם בשוק, והן במשאם ומתנם - ולכן אין מן התימה על שבניהם אחריהם גם פוחתים והולכים, כי מה יעשה הבן ולא יחטא (בתמי'), ולכן טוב עשה מע"כ שליט"א להרחיב הדיבור על זה, אולי יועיל להקיצם מתרדימתם וישובו למעלת אבותיהם מדורות הקודמים.

ובזה אשים קנצי למילין, בברכת הדיוט שמע"כ יזכה עוד רבות בשנים לזכות את הרבים בכל מיני אופנים אשר עשה עד הנה, בבריות גופא ונהורא מעליא, ויזכה לרוות רוב נחת ושובע שמחות מצאצאיו היקרים, ונזכה כולנו במהרה דידן ליעוד הנביא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, בביאת בן דוד ברוב רחמיו וחסדיו אכי"ר.

הכו"ח בכבוד רב

שמחה בונם הלוי פישער

ת'הא ש'נת פ'דיון א'חד יחידו של עולם

לקיים מקרא שכתוב (דברים ל, ג) ושב ה' אלקיך (עיין פירש"י¹)

¹ וז"ל: ושב ה' אלהיך את שבותך. היה לו לכתוב והשיב את שבותך, רבותינו למדו מכאן שהשכינה כביכול שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו, שהוא ישוב עמהם. ועוד יש לומר, שגדול יום קבוץ גלויות ובקושי, כאלו הוא עצמו צריך להיות אוחד בידי ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר (ישעיה כו, יב) ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל, ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן (ירמיהו מז, מז) ושבתי שבות מואב, עכ"ל.

הערה לגליון דמשק אליעזר ראש השנה תשפ"א

אל מעלת כבוד הרה"ח מזכה את הרבים במדה גדושה, ה"ה כש"ת\

מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער הי"ו

עורך הגליון הנפלא "דמשק אליעזר", ומח"ס אבן יקרה עה"ת וש"ס רבים ונכבדים.

הגליון לראש השנה שנת תשפ"א הגיעני באהבים, ובירכתי עליו ברכת הנהנין, והנני בזה באיזה הערות והארות כרצונך הטוב.

[א] בתשובת הרה"ג ר' נח אייזיק אהלבוים שליט"א, מח"ס מנחת חן, ורב ואב"ד דק"ק נחלת יצחק בקיו גארדענס הילס, נ"י. (אות ו') כתב וזה לשונו: גם הגאון הנצי"ב בספר העמק שאלה (סי' נז אות ג') כתב, שבזמן הזה שאין חשד על עבודה זרה, כמו שכתב הר"ן. ובביאורי הגר"א (סי' קמא ס"ק יח), יש להתיר אפילו בצורת אדם בולטת, שדעת השאלות והרמב"ם והרמב"ן והתוספות והר"ן, שאין לחוש לחשד דעשייה, אלא לחשד עבודה זרה, וכן נהגו בזמן הזה להשהות צורת אדם בולטת ע"כ. וכן כתב עוד בספרו שו"ת משיב דבר חיו"ד (סי' יא), - וראה עוד בשו"ת בית דוד חיו"ד (סי' ע"ד), ובשו"ת תפארת אדם (סי' לו). ובשו"ת אזני יהושע (סי' ג), ובשו"ת זקן אהרן וואלקין ח"ב (סי' מז), ובשו"ת דבר יהושע ח"ב יו"ד (סי' כב), והו"ד בשו"ת יחיה דעת (סי' סד), ועי' עוד בשו"ת חיי הלוי ח"א (סי' נח), עכ"ל.

וכבר מפורש בריטב"א (עבודה זרה מג): לענין יש"ו הנוצרי דשרי, וז"ל: וצורת אדם שרגילין עתה לעשות האומנים בכלים הרי הן מותרין ואין צריך לחסר מהם שום אבר, דאי משום איסור עשיית פרצוף אדם כיון שאחרים עשו לו מותר, ואי משום חשדא דעבודה זרה כבר הדבר ידוע שאין צורה זו נעבדת אפי' כשהיא כצורת יש"ו ימח שמו וזכרו כשהיא על הכלים וכדכתיבנא לעיל, ולא אמרו סמי עיניה דדין אלא לפי שכיוצא בו היה נעבד בזמן ההוא ומשום חשדא, עכ"ל.

ובעצם הדבר שהאריך בתשובתו דלא רק שמותר לקנות הני חיות העשויים מסחורה וממולא, אלא דגם אדרבה יש למצוא גם מעלה וגם הזדמנות של חינוך כשהילדים משחקים עם חיות, מכיון שיש ללמוד מוסר השכל מאיזה בהמות וחיות וכו'. לענ"ד לא נראים כך פני הדברים, וכי כן נאמר לענין מאויבי תחכמני, שיכניס האויב לתוך ביתו, אתמהה? וכן למדים הרבה דברים מחיות כמבואר בעירובין דף ק' ע"ב, וכי נאמר שיכניס החיות הנ"ל לתוך ביתו בשביל זה וכו', וקצרת, ודי לחכימא.

ובזה אסיים את דברי, בברכת הדיוט שיזכה להמשיך בעבודת הק' בבריות גופא ונהורא מעליא, עדי נזכה במהרה לישועתן ושמחתן של כל ישראל בביאת ינון גואלינו בב"א.

ברוך מיללער

כולל תו"י דרב"י מ'סאטמאר וומסב"ג - סניף זופניק

דברי תורה לפרשת בראשית - מספר "מנורת אהרן"

לזקני הגה"צ מוה"ר רפאל אהרן קנאפפלער זצ"ל הי"ד

אב"ד טיניע יצ"ו

במדרש רבה (פרשה ה' סימן ה') בשעת בריאת האדם נעשו המלאכים כתות, חסד אמר יברא שכולו חסדים, אמת אמר אל יברא שכולו שקרים, מה עשה הקב"ה, השליך אמת ארצה שנאמר (תהלים פה, יב) אמת מארץ תצמח^ה. עיין בקדושת לוי (בפרשתו ד"ה במדרש) שפירש שהאמת הוא דבר גדול, ומי שהוא שקרן אין לו עמידה אפילו בצרכי עוה"ז ובמשא ובמתן, כי הכל בדלים ממנו, וזהו השליך אמת ארצה, שאפילו הארציות אינו מתקיים בלא אמת, עיי"ש¹.

ואני אמרתי לפענ"ד שדבר עמוק רמזו חכז"ל בדברי המדרש הנ"ל, דהנה מכואר בספה"ק שלפעמים האדם מקיים איזה מצוה או הנהגה טובה, מפני הבושה, שמתבייש מפני הבריות, אבל לא מעומקא דליבא, ולפי ראות עיני בני אדם טוב עשה בעמיו, כאמור כ"ז הוא רק לעיני הבריות כי האדם יראה רק לעינים, אבל הקב"ה הרואה לבב רואה את כסלת לבו שעושה הכל רק להתנאות בפני הבריות. וזה ה"י טענת השני כתות של מלאכים, חסד אמר יברא שכולו חסדים, יען שלפנים האדם עכ"פ עושה חסד, ואמת אמר אין אנו הולכין אחר פעולה החיצונית רק אחר הנקודה הפנימית שבלב, לכן כשהדבר מעורב באיזה פניה חיצונית או מחשבה זרה אז כולו שקר, שאפילו החסד שעושה ג"כ שקר.

והנה ידוע (תענית ט.) שאעפ"י שאסור לנסות את ה' והוא מגזירתו יתב"ש, מכל מקום אצל מעשר מצינו שמותר, כדכתיב (מלאכי ג, י) ובחנוני נא בזאת וגו' ואם המצא תמצא אדם המקיים את המצות מחמת איזה פניה או מבושת בני אדם, איש כזה ישתדל בכל מה דאפשר לפטור את עצמו במקום שיש לו איזה הפסד ממון וכדומה, יען שכל מגמתו רק לעשות לפנים ולהראות סימני טהרה אבל בפנימות לבבו רחוק הוא מתורה ומצות. וכבר דרשו חכז"ל (שמות רבה פרשה ח' סימן ב') עה"פ (ירמי' כג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו – אראנו לבריות, שלבסוף יתגלה קלונו לרבים, והאמת יהיה ניכר לעיני בני אדם. ועיין ברש"י ז"ל פרשת נשא עה"פ (במדבר ה, י) ואיש את קדשיו לא יהיה וגו', מי שאינו נותן מעשרותיו, לבסוף שאין שדיהו עושה רק מה שה"י צריך ליתן מעשרות, עיי"ש¹.

^ה וז"ל המדרש: א"ר סימון בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, וה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה שלך, תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב (תהלים פה) אמת מארץ תצמח, ע"כ.

^י וז"ל: במדרש (ב"ר ה, ה) בשעת בריאת העולם, אמת אמר אל יברא, מה עשה הקדוש ברוך הוא השליך אמת ארצה, שנאמר (תהלים פה, יב) 'אמת מארץ תצמח'. הכלל, כי האדם שהוא שקרן אינו יכול לעסוק אפילו בזה העולם בעסקי העולם הזה, כי מי שהוא שקרן אינם רוצים לעשות עמו אפילו משא ומתן, ולדבר עמו. ובאמת בשאר מצות אפילו כשאדם אינו מקיים חס וחלילה, אף על פי כן יכול לעסוק בעסקי זה העולם.

ובאמת למה כן, שבלא אמת אינו יכול לעסוק אפילו בעסק העולם הזה, ולא כן בשאר מצות. הכלל, כי האמת הוא מדריגה גדולה ואינו בא בנקל, ואם היה באפשרי לעולם להתקיים בלא האמת, לא היה האדם מעורר עצמו לבא אל האמת, ולא היה עושה שום דבר לבא אל מדריגת האמת, ולזה עשה השם יתברך שבלא אמת לא יכול להתקיים אפילו בעסקי העולם הזה, בכדי שעל ידי זה יעורר עצמו לבא אל האמת בעבודת הבורא יתברך. וזהו השליך אמת ארצה, שגם בארציות לא יתקיים בלא אמת. ודו"ק.

^י וז"ל: ומדרש אגדה ואיש את קדשיו לו יהיו, מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותן, לו יהיו המעשרות, סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיתה למודה לעשות.

והנה תרומה ומעשר דבר הניתן מגידולי קרקע המה ומוצאם מארץ אשר אמת יצמח. ואם האדם מקיים המצות רק מבושת בני אדם או מחמת שאר פניות אחריות, ואשר ע"ז במקום שיש לו פסידא ישתדל לפטור את עצמו, אז המצות תרומות ומעשרות יוכיחו, ועל ידם יתגלה קלונו ברבים, שיראו בני אדם שלא עשה שדיהו רק העשירית משנה העברה. ולפי"ז נבין שפיר דברי המד"ר הנ"ל, 'אמת מארץ תצמח' כלומר שע"י הדברים הצומחין מן הקרקע יבורר האמת ויהיה יודעין משפט האיש ומעשיהו, ונכון הוא בס"ד.

*

ובאופן שני י"ל, דכבר האריכו חכמי המוסר שבכל מצוה שעושה האדם יהיה פונה למרכז האמצעי בלתי לה' לבדו, ולא יהיה בו איזה פניה או מחשבה זרה. והנה בכל מצות תוה"ק קשה להזהר ולעמוד שכל עשיית מהצוה יהיה רק בלתי לה' לבדו באופן המעולה ובצד היותר טוב, ולכן לפעמים ה' יותר טוב ונכון שלא לעשות ולקיים את המצוה, מלקיימם בתערובות טוב ורע, רק מחמת גזירת הכתוב וציווי הבורא יתב"ש שצוה לקיימם, על כן נקיים את מצותיו מכל מקום. כלל זה מקיף את כל חוקי תורתנו הקדושה, חוץ ממצוה אחת שהוא גמילות חסדים חסד שעושין עם המתים שהוא חסד של אמת, שאין בו שום פניה זרה ואינו מצפה לשום תשלום גמול.

ועל זה רמז המדרש, שאמת קמרג שכולו שקרים, היינו שאפילו החסד שעושין בני אדם אינם אמת רק מעורב בפניות וכדומה, ועל כן אין האדם כדאי והגון להבראות. מה עשה הקב"ה, השליך את האמת ארצה, שעל ידי הגמילות חסדים חסד של אמת שמקימין ישראל בלי פניה ובלי צפיה לתשלום גמול יהיה עמידה להם, ואמת מארץ תצמח, ובשביל חסד של אמת כדאי האדם שיברא, וק"ל.

*

ובאופן שלישי י"ל בס"ד עפ"י מה שכתבו תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, דאם האדם מקיים איזה מצוה ע"י איזה פניה ועי"ז מצותיו אינם בשלימות, מכל מקום אם הוא עושה לאחר זמן איזה מצוה בלתי לה' לבדו בלי שום פניה, אז עי"ז יש ביכולתו להעלות את המצות הראשונות אל שורשן ולהשלימם בתכלית השלמות.

והנה מצינו בתוה"ק מצוה יקרה וחשובה שהוא מצות שכחה, שכחת קמה ושכחת עומרין, ובמצות האלו אי אפשר שיהיה בתוכן תערובת פניה ומחשבה זרה, כי מצות אלו באות לאדם באופן מקרה ובבלי דעת ששכח קמה או עומרין ואין זה בא אלא בהיסח הדעת, ועל ידו מעלה כל מהצות שנעשו באיזה פניה. והנה מצות שכחה הן המה מצות התלויים בארץ ונוהגות בגוף הקרקע. וזהו אמת מארץ תצמח דהיינו שע"י המצות הנ"ל שנוהגות בארץ ישנו עליה לכל המצוות, ועי"ז ישנו תכלית לבריאת האדם, ומיושב שפיר דברי המדרש הנ"ל והבן.

*

והכל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהם וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ואל קין ואל מנחתו לא שעח וגו' (ה, ד-ה). וכבר האריכו המפורשים ודקדקו שמדוע נתקבל לפני ה' קרבן הבל ואל קרבן קין לא שעח. ולחיבת הקודש ארשים כאן מה ששמעתי בשם הצדיק מסיגעט זי"ע, עפ"י פירוש המהרש"א ז"ל עה"פ (תהלים קלב, יג) כי בחר ה' בציון אוה למושב לו וגו', דע"י מלחמת עמלק אין שמו שלם ואין כסאו שלם ונחסר אות א' מכסא, ואותיות ו"ה משם הוי"ה עד ישוב ה' לציון ואז יהיה השם שלם והכסא שלם. וזה פירוש הפסוק כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, דהיינו שיחזרו אותיות "אוה" למקומן, שיחזור אות א' לכסא ויהיה הכסא שלם, ואותיות ו"ה לשם הוי"ה, ויהיה השם שלם, ודפח"ח ושי"י.

והנה הבל הי' מכויין בכל מעשיו שיהיה לנחת רוח לפני הבורא יתב"ש, ואז באותה מעמד כשהביא קרבנו הי' עושה זאת בשלימות גמור שישאר שמו יתברך שלם וכסאו שלם. וזהו שאמר הכתוב והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהם, שחויץ מזה שהי' ממין המובחר בעדרו, הי' גם כונתו בשלימות שיהיה שמו שלם וכסאו שלם שנרמזו בתיבת 'גם הוא', שע"ז כיון בשעת הבאת קרבנו, ולכן קיבל הקב"ה קרבנו ברצון. משא"כ לקין שהביא ממין הגרוע, וגם זאת בלי שום כוונה. והוא דבר נכון וק"ל.

*

ולפענ"ד י"ל בס"ד עפ"י מה שפירשו המפרשים דאין תכלית הקרן רק לזבחו, לזרוק דמו ולהקטיר אבריו, דאם האדם חטא בהמה מה הטאה, רק שיעורר האדם את עצמו בעת הקריב קרבנו שכל מה שנעשה בהקרבת הי' ראוי לעשות עמו. והחי יתן אל לבו לחזור בתשובה שלימה. ואם אינו חושב דבר זה בעת זבחה זבחו, אז נאמר עליו למה לי רוב זבחיכם. עיין בפ"י הרמב"ן ואור החיים פרשת ויקרא שמבאר שם באריכות.

וראיתי בספה"ק לפרש הפסוק בפ' צו זאת תורת העולה הוא העולה, שיש שם קרי וכתוב, הקרי היא העולה והכתיב הוא העולה, בשורו"ק, שרמו על סדר מחשבת המקריב שצריך לחשוב ולהתבונן בדעתו בעת יגש להקריב קרבנו, שמקודם דרשנו הכתיב הוא העולה, דהיינו אם עושה חשבון עם נפשו שהוא העולה, שכל מה שנעשה עם הקרבן הי' באמת ראוי לעשות עמו. ואם מחשבתו על זה אז הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו מצרף מחשבתו למעשה ונעשה אז הקרבן, היא העולה ונתקבל ברצון לפני אדון כל.

ולפ"י מיושב שפיר הפסוק ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה וגו', דהנה שתיים רעות עשה בזה, שהמתין עד קץ הימים, ולא נודרו להביא ממין המובחר מתחילה כמאמר חכו"ל, ולכן לא שעה הי' אל קרבנו. אבל הבל עשה בהיפוך מבכורות צאנו ומחלבים ממין המובחר, והביא גם הוא לומר שחויץ מקרבנו הביא גם את עצמו, שבשעת הקרבתו עשה חשבון הנפש שכל מה שנעשה עם קרבנו הי' ראוי לעשות עמו וזה תכלית הקרבן, לכן נתקבל ברצון קרבנו. ונכון הוא בס"ד.

חידושי אגדה לפרשת בראשית מספר "קני המנורה"

מאת אאמו"ר הרה"ג ר' יצחק נפתלי קנאפפלער זצ"ל

אב"ד טשילע יצ"ו

והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו וגו' (ד, ד). הבאתי לקמן בפרק"א פ"א מ"ב קושית אאמו"ר הנה"צ זצ"ל, דהלא אמרו חכו"ל (ברכות ה:) אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון לבו לשמים וכו'. עיי"ש מה שתירץ בטוב טעם ודעת. ונ"ל לענ"ד להוסיף נופך משלי, דהנה תחת תיבת 'הוא' תביר שהוא לשון שבור. ולכן כאשר הבל הביא גם הוא, רצה לומר שבזמן שהביא את קרבנו הי' לבו וכל גופו שבור, וכאשר זבחי אלקים רוח נשברה, על כן שעה הי' אל מנחתו ולא אל מנחת קין, והבן.

דברי תורה שנתחדש לי בשבת בראשית תשע"ה • בענייני שבת קודש

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְו' (3, 3). ופירש רש"י, דבר אחר מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה, ע"כ. ובספר אהבת שלום כתב, ולהבין זה י"ל עד"ז, דהנה ידוע שעיקר העצבות שבאה להאדם היא מצד שחסר לו איזה דבר, וכל החסרונות שיש להאדם הם מצד שעדיין לא זכה לבחי' כל ברכת יעקב אבינו ע"ה, ע"ד שאמר (33, יא) וכי יש לי כל, כי כשאין לאדם בחי' כל אזי נדמה תמיד בעיניו שחסר לו שום דבר ועדיין אין לו כשלימות כל צרכו, ומחמת זה בא לו עצבות, וזהו העדר המנוחה, כי אין האדם יכול לנוח כשחסר לו איזה דבר, אבל אם זוכה האדם לבחי' כל אזי הוא תמיד בבחי' הסתפקות, ואעפ"י שחסר לו איזה דבר הן בגוף והן במזון אינו מרגיש החסרון ע"י בחי' כל שיש בו, ע"ד הכתוב (דברים ט, ט) לא תחסר כל בה, ואזי שורה עליו שמחה עצומה, וזהו עיקר המנוחה. וע"כ כל איש המשכיל כל אחד לפי מדריגתו צריך לראות לזכות לבחי' כל בחי' הסתפקות, ויהא שמח בחלקו הן בגשמי והן ברוחני, כי ברכת כל יכולה להיות בכל המדריגות, ואף כי גבוה מעל גבוה יש עכ"פ באותה מדריגה שהוא עומד שם עכשיו יכול להיות בתוכה בחי' כל בחי' הסתפקות, ע"ד מאחז"ל (אצות ו, ו) השמח בחלקו. וזהו פי' זמר הנעים "מנוחה ושמחה אור ליהודים", פי' המנוחה והשמחה ליהודים צריך להיות ע"ד משל כמו אור הנר, כי נר כשהוא דולק נמשך אור הלהב למעלה ומ"מ מאיר למטה, כמו כן האדם מחויב להיות משתוקק לדרגה הגבוהה ממנו, ע"ד אמרם ז"ל (תנודצ"א כ"ב) כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב, ואעפ"כ צריך לראות שישרה עליו ברכת כל בחי' הסתפקות ולשמוח בחלקו וכו', עכ"ל הנוגע לעניינינו.

ולפי דבריו נתיישב לי קושיא אחת בפרקי אבות, דתנן (פרק ה' משנה ו') עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן, פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמון, והמטה, והשמיר, והכתב, והלוחות, ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו וכו'. ופירש הרע"ב "המזיקין" אלו השדים, שלאחר שברא הקב"ה אדם וחוה היה מתעסק בבריאתו, וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופותן עד שקדש היום, ונשארו רוחות בלא גוף, עכ"ל. ומעודי היה קשיא, וכי לא היה יכול השי"ת לברוא גופותן בסקירה אחת, כמ"ש שם במשנה א' "והלא במאמר אחד יכול להבראות", ומה הפירוש ש"לא הספיק"?

אמנם לפי הנ"ל דכל החסרונות שיש להאדם הוא מצד שאין לו בחי' כל בחי' הסתפקות, ומביאו לידי עצבות, אתי שפיר, וזהו כוונת הרע"ב, דאם בא שבת ואין לך מנוחה, אז נבראים מזה מזיקין ושידיו וכל מרעין בישין, ולכן פירש רש"י בא שבת בא מנוחה, שאל"כ נבראין מזה מזיקין. וזה מה שאמרו חכז"ל עה"פ ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי תשבות, דהכוונה שביום השביעי יהיה בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה (רש"י פרשת יתרו), והיינו שלא די השביתה במעשה ובפועל רק צריכים לשבות גם במחשבה.

וכדאי להעתיק כאן מה שכתוב בספר ילקוט הגרשוני בשם ספר שער בת רבים פר' יתרו, כביאור המאמר מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושבת שמה, כי יום שבת מתנה טובה לישראל שאז יש להם עת ופנאי לעסוק בתורה משא"כ בכל ימי החול, אבל לא הכל הם מבינים בטובת השבת, רק זה שהוא ירא שמים ויודע כי כל עניני עוה"ז הבל הבלים ואין בהם מועיל, ועיקר התכלית הוא רק העסק בתורה ומצות בעוה"ז כמאמרם ז"ל התקן עצמך בפרוזודור וכו' אדם כזה ישמח במתנת שבת, והוא ממתין ומצפה מתי יבא יום שבת, ואז אנוח מעבודתי ואוכל לעסוק בתורה. לא כן מי שאינו ירא שמים הוא אינו שמח בשבת רק אדרבה מצטער על שאינו יכול לעסוק במשא ומתן בשבת, וז"ש ה' למשה מתנה טובה יש לי, אבל רק בבית גנוי ששם הוא האוצר של יראת שמים כמחז"ל (לעיל ל"א) אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד שנאמר

" וכדאיאת בראשונים על הפסוק 'והארץ היתה תוהו ובוהו', דהיינו היינו שהיה תוהו מתורה, אבל הקב"ה ברא הכל ברגע אחד, רק סידר הכל לפי הימים, כדי שנבין אותו, אבל הכל הוא למעלה משכלינו ולמעלה מהשגת אנוש.

יראת ה' היא אוצרו, שמי שהיא ירא שמים יתייחס השבת אצלו למתנה טובה, עכ"ד. היוצא לנו מכל זה, שענין השביתה בשבת צריך להיות גם במחשבה, שלא לחשוב בעסקיך, ולא להיות "נערוועז", רק יהיה בשמחה ובמנוחה.

עכ"פ היוצא לנו מזה, שבאמת במאמר א' היה יכול להיבראות, אבל תכלית בריאת המזיקין היה כדי שידעו בני אדם ידעו שבבוא יום השבת קודש צריך ליהפך לאיש אחר, וכמו שאומרים על הרה"ק הבאר מים חיים זצ"ל שבשעה שיצא מן הטבילה במקוה ביום ערב שבת קודש היה משכמו ולמעלה גבוה בקומת ראש למעלה מבימות החול, ואף שאנחנו אנשים קטנים איננו מגיעים לקרסולי רגליו, מכל מקום צריך לעשות כל מה שביכולתינו, ועכ"פ אסור לנו להיות באותו מדריגה של הימות החול, ושלא לחשוב בשבת קודש משום עבודה של חול, רק לחשוב מענינים רוחניים, ושבקרוב יהיה יום שכולו שבת, ויוכלו להיות במנוחה ושמחה כל הימים, יעזור השי"ת שנוכה לזה בקרוב ממש, שיהיה מנוחה ושמחה אור ליהודים ממש, במהרה בימינו אמן ואמן.

דברי תורה שהידשתי לפרשת בראשית שנת תשע"ט לפ"ק

וַיְרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי (א, לא). פירש רש"י: "יום הששי", הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום הששי כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה, עכ"ל. ובשאר מפרשי התורה הוסיפו עוד פירושים להוספת אות ה' בששי, וגם אני אענה חלקי בעזר ה'.

עוד דקדקו המפרשים בפסוק (ב, א-ג) וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וּגו'. דלמה כפל ב' פעמים ענין הגמר, דבפסוק א' כתב וַיְכַלּוּ, ושוב התחיל פסוק הבא במלת וַיְכַלּוּ וּגו'.

ועוד יש לדקדק, דשוב כפל הכתוב פעם שלישי וכתב וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ וּגו', והרי אם גמר מלאכתו, בוודאי ששבת אח"כ, דאם לא שבת לא גמר, ואם גמר הרי שבת.

ועוד יש לדקדק במה שפירש רש"י (פסוק ב') רבי שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש, הקדוש ברוך הוא שיוודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר אחר מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה, עכ"ל. דלפי זה נמצא דהבריאה עדיין לא היתה שלימה עד שבאת מנוחה, וא"כ איך אפשר לומר וַיְכַלּוּ, כיון שעדיין לא נגמר הכל.

ועוד יש לדקדק במה שאמרו במשנה דאבות (פרק ה' משנה ו') עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות ויש אומרים אף המזיקין וכו'. ופירש

^ט ואף דלכאורה יש להקשות מהא דקיי"ל (שבת קיג:) ודבר דבר שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול, אבל הרהורים מותרים. כבר הצעתי קושיא זו לכבוד הגאון הגדול רבי שמואל הלוי וואזנער (שליט"א ולרפו"ש) [זצ"ל] אב"ד זכרון מאיר בכני ברק בעהמ"ח שבט הלוי, והשיב שכוונת הך דרשה שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול, היינו שאם יעלה במחשבתך ביום השבת איזו המצאה ותכנית טובה בעניני העסק והמסחר וכדומה, אסור להעלות זאת על הפה ולדבר אודותיו, רק צריך להשאיר את הדברים בתוך מחשבתו, משא"כ כאן אין הכוונה על מקרה אלא מקביעות, ואמר הכתוב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וּגו', וע"ז פירש"י שכשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשוי' שלא תהרהר אחר מלאכה, כלו' היינו שלא תחשוב מזה בקביעות כי שבת היום לה' אלקינו, וצריך להניח גם את מחשבותיך מכל מלאכה בשבת, שאי אפשר לקיים "זכור את יום השבת לקדשו", רק באופן שיום השביעי יהי' שבת לה' אלקיך ולא תעשה בו כל מלאכה, וכאמור לאו דוקא בעשי' ממש, רק גם במחשבה צריכין לשבות ולא להרהר אחר מלאכה, ודו"ק.

^י ובעוה"ר המכונות שבימינו שנבראו בדורינו אלה ע"י השדים והרוחות רעות, כבר הוריד הרבה אנשים צעירים מן הדרך היהדות, והוא נסיון גדול שלא היה בדור הקודם, וכמה יפה היה לראות יהודים מדור הקודם איך התפללו בשבת, איך הלכו לשיעורים בבוקר ובשבת אחצ"ה וכו', ואין כאן המקום להאריך בזה [ועיין מה שהארתי קצת בזה במאמרי על "גודל מעלת אמירת נשמת בשבת קודש"].

הברטנורא וז"ל: "אלו השדים", שלאחר שברא הקדוש ברוך הוא אדם וחווה היה מתעסק בכריאתו, וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופותן עד שקדש היום, ונשארו רוחות בלא גוף, עכ"ל. ולכאורה צ"ב, וכי לא ידע הקב"ה מתחילה שיבא שבת, וגם הרי במאמר אחד יכול לבראות שניהם הן הנשמה והן הגוף, ועל כרחך שהיה איזה כוונה מיוחדת בזה במה שברא רק חצי דבר ולא כל דבר.

ועוד דקדקו המפרשים, דבכל מקום שנזכר טוב במעשי בראשית, נאמר "טוב" בלבד, ורק ביום הששי נזכר "טוב מאוד", ולמה שינה כאן מבכל מקום. ובמדרש רבה (פרשה ט' סימן ז' ואילך) דרשו בזה כמה דרשות, דקאי על יצ"ט ויצה"ר ועל גיהנם וגן עדן ועוד, יעו"ש.

והנה נראה לי יסוד אחת, אשר בזה סרה מהר כל הקושיות והדקדוקים שזכרנו, והוא שרצה הקב"ה לזכות את ישראל בשביתת שבת קודש שיהיה לעילא לעילא מכל ברכתא ושירתא, ושיהא הנשמה היתירה מרגשת בקדושת השבת במעלה גדולה, וזה שייך רק ע"י שיהיה פנוי מכל דיבור והרהורים במעשי חול, ותיכף ומיד כד עייל שבתא, דהיינו בהגיע הזמן של שבת קודש יפסיק מכל אשר עסק בהן בימות החול, בין במחשבה בין בדיבור ובין במעשה, ועי"ז יגיע לקדושת שבת קודש כראוי וכנכון. ולכן הראה הקב"ה ע"י בריאת השדין ומזיקין, שאף שהיה עומד באמצע מלאכה, הפסיקו תיכף בהגיע שבת קודש, ואף שלא גמר המלאכה והניחו באמצע, וכך צריך כל איש ישראל לעשות, דאף שעומד באמצע עבודה, והיום קצר והמלאכה מרובה, אבל בהגיע שבת קודש, לא זו בלבד שיפסיק מלעסוק בפועל במלאכה, אלא אף בדיבור ובמחשבה יפסיק מלדבר ומלהרהר בעניני החול^א. ובזה יתיישב למה נקט קרא ג' לשונות על ענין הגמר של המלאכות, דקאי על ג' הבחינות של מחשבה דיבור ומעשה^ב.

ואף דלא גמר הקב"ה בריאת המזיקין, אפילו הכי קאמר קרא וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, שרצה להראות שאף שבשכלו אינו מבין דרכי השגחת השי"ת, אפילו הכי צריך לידע שהכל הוא טוב, ולא לומר שעוד יהיה לו טוב, ויאמר שהוא מאמין ויש לו אמונה שעוד יגיע יום טוב, אלא שגם זה שהוא חושב שהוא רע הוא באמת טוב, ולא טוב בלבד, רק טוב מאוד^ג, וכמו שאמרו במשנה כמס' ברכות (פ"ט מ"ה) "חייב" אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה [ודו"ק שלא אמרו "מצוה" על האדם וכו', רק "חייב", שהוא חיוב על כל אחד ואחד, ואף מי שאינו עומד במדריגות גבוהות]. מפני שהקב"ה כבר הכין הכל מששת ימי בראשית מה יהיה עד סוף כל הדורות, והכל טוב מאוד.

ועוד יש לומר טעם למה נקט דווקא ביום הששי הלשון "טוב מאוד", מפני שרצה להודיע שאח"כ בוא יבוא יום השבת קודש, ולכן כיון שהוא יום "הששי", ערב שבת קודש, לכן הוא "טוב מאוד", אבל ביום שב"ק הוא למעלה משכל האנושי, והוא מעין עוה"ב ולא שייך לומר "טוב מאוד", ורק על ההכנה של יום עש"ק, כדכתיב (שמות טז, ה) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, על זה קאי ה"טוב מאוד", וגם דביום הששי נפל המון לחם מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם (שמות שס), ולכן הוא "טוב מאוד" יותר משאר הימים.

^א וכבר הארכתי פעם מענין דיבור אסור הרהור מותר, דזה קאי רק באקראי ולא בקביעות, ואכמ"ל.

^ב ושוב העיר לי ידידי הר"ר בנימין בערקאזוימיש שליט"א, דהדברים מרומזים בדברי המדרש (בראשית רבה פרשה ז' סימן ה'), דשם כתוב לאמר: ר' אומר אלו השדים שברא הקדוש ברוך הוא את נשמתן ובא לבראות את גופן וקדש השבת ולא בראן, ללמדך דרך ארץ מן השדים שאם יהיה ביד אדם חפץ טוב או מרגלית ערב שבת עם חשיכה אומרים לו השלך ממך, שמי שאמר והיה העולם היה עסוק בכרייתו של עולם וברא את נשמתן בא לבראת את גופן, וקדש שבת ולא בראן, עכ"ל. והרי דברים ככתבן האמורים למעלה, שרצה הקב"ה להראות בזה להשליך הכל מיידו בעת הגיע זמן של שבת קודש ולא להתעסק בדברים של חול.

^ג וכמסופר מהרבי ר' זושא, דהאחים הקדושים הרבי ר' שמעלקא ואחיו הקדוש ההפלא"ה בכואם בפעם ראשונה אל הרבי ר' בער בקשו ממנו שיבאר להם דברי הש"ס בברכות חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ופרש"י ולקבל בשמחה, ובקשו ממנו שילמדם איך לבא למדריגה זו "לשמות" עם הרעה כשם ששמחים עם הטובה. והשיב להם שבבית מדרשו יושב איש אחד וזושא שמו וילכו אצלו והוא ילמדם, וכשבאו אצלו בקשו ממנו על זה, והשיב להם שהוא אינו יכול ללמד אותם זאת, יען שמעולם לא הרגיש שום רע רק תמיד ראה טובות וחסדים מהשי"ת, על כן ילכו לאיש כזה שהרגיש איזה רע רח"ל ושמח עמה הוא ילמדם זאת.

תשובת הרה"ג ר' משה שמעון בינעטה שליט"א

דומ"ץ קהל מחזיקי הדת דחסידי בעלזא ווידמען קט. - ספרינג וואלי נוא יארק

מח"ס משאת שבת ב' חלקים, מוכן ומזומן, ועוד

על השאלה בענין קניית בעלי חיים גדולים העשויים מסחורה

שהופיע בגליון לראש השנה - בעמוד ו' ואילך

לכבוד הרב קנאפלער

המזכה את הרבים בתורה שליט"א

בדבר השאלה שנשאלתי בענין לתת במתנה בע"ח הנקרא "סאפט-ענימעל", מתחלה לא רציתי להשיב כי בענין זה הוא ממש בחינת לשמוע בין אחיכם, הילד רוצה מתנה זו והוא בצדק, זקיננו אומר שאיננו חושב שהוא לטובתו.

נחזי אנן מאין לקח הילד ענין זה שהוא מתאוה לה, אולי ראה אצל חבירו בבית, או שהיה בחנות וראה, וגם אולי היה ממשמש בו והיה מוצא מזה תענוג, אין ראייה שמחשבת התינוק על בע"ח ועל צורות, בינתיים ראיתי שהרב אהלבוים כתב ביאור רחב בענין ההלכה חלק שבו, וזה טוב מאד.

אבל רציתי לעורר בדבר אחד שאמרת לי שחותנך הרב נתנאל מאנהייט שהכרתי אותו איש תמים וצדיק, הוא לא אהב לראות צורות על שעון של אשתך, זה כבר דבר שיש לשאול, האם יש לדמות דבר זה לעשות מזה מסורת אבות לדורות, באמת כל זמן שאיננו ידוע למה חשש שלא ללכת עם צורות על השעון, אפשר דחשש על צורות של ע"ז או של חוקי הגוים, או מענין צלמים איני יודע אם יש לדמות מילתא למילתא, אבל אתם אם אתם יודעים בכירור דעת ר' נתנאל למה חשש על זה, ואם תמיד היה חושש ע"ז, כבר יש לרדת לענין קבלת מנהג ההורים.

אבל חוץ מזה צריכם לברר דעת התינוק למה צריך לו, ואם באמת אין בזה שום חשש להיות נמשך אחרי בע"ח אמיתיים, אדרבא לפעמים מונע הדבר את הילד מלהיות נמשך אחרי בע"ח, אז בודאי טוב לתת לו בע"ח כזה, העיקר צריכים לרדת לדעת התינוק, ולא לעשות מזה דבר גדול.

משה שמעון בינעטה

כתוח"ט לכם ולכל משתתפי הגליון

עוד בענין זה מה שקיבלנו מאת

הרה"ג ר' שמואל דוד הכהן פריעדמאן שליט"א

מח"ס "שדה צופים" על ש"ס בבלי וירושלמי

הנדפס בספרו "שדה צופים" - מסכת ראש השנה דף כ"ד ע"ב

גמ'. כל הפרצופות מותרין חוץ וכו'. כתב האור זרוע (מסכת עבודה זרה סימן ר"ג) מעשה בקולוניא שציירו צורת אריות בחלונות של בית הכנסת, והורה רבינו אליקים להסירן, שהרי נאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה וכו', ושמוא תאמר הואיל ומצאנו שהיו כרובים בבית המקדש, אף בבית הכנסת נתיר לעשות כן, והלא מקרא מלא דיבר הכתוב לאסור לעשות כן, וכמו שדרשו חז"ל במכילתא (בפרשת יתרו), לא תעשו לכם, שלא תאמר הואיל וניתנה רשות לעשות כרובים בבית המקדש, הרי אני עושה כן בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, תלמוד לומר לא תעשו לכם. ואפילו בבית המקדש שנצטוו לעשות כרובים, אם הוסיף ועשה במקום שנים ארבעה כרובים, הרי הם כאלהי זהב, ומה שאמרו כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם, לאו דוקא הוא, שאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ.

ועוד הרי כשמתפלל ושוחה בברכותיו כנגד הצורות האלה, נראה כמי ששוחה לצורות, ואיכא משום חשדא, וכמו שאמרו (בעבודה זרה יב ע"א) נתפזרו לו מעותיו בפני עבודה זרה, לא ישחה ויטלם, מפני שנראה כמשתחוה לעבודה זרה. ואפילו כשהצורות לצדדים של בית הכנסת, הרי אמרו (בבבא בתרא כ"ה ע"ב) הרוצה להחכים ידרים, להעשיר יצפין. ולכן אסור לקיים צורות אלו בבית הכנסת. וכתב על זה האור זרוע, וזכורני שבימי חרפי ראיתי שהיו מציירים בבית הכנסת עופות ואילנות, ודנתי שאסור לעשות כן, שהרי שנינו באבות (פרק ג' משנה ז') המפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה הרי זה כמתחייב בנפשו, הרי שמחמת שנותן לבו לאילן יפה אינו מכוין למשנתו ומפסיק, וכל שכן בתפלה שצריכה כוונה ביותר, שאינו יכול לכוין כשמסתכל בעופות ואילנות המצויירים בכותל בית הכנסת. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב המהר"ם מרומנבורג בתוספות יומא (נ"ד ע"א) שהמצויירים במחזורים צורות של חיות ועופות לא יפה עושים, שעל ידי כך המתפללים מסתכלים בצורות אלו ואין מכוונים לבם לאביהם שבשמים בתפלתם.

והמרדכי (בפרק ג' דעבודה זרה סימן תת"מ) הביא בקצרה דברי רבינו אליקים, וכתב שרבינו אפרים השיב להתיר בזה, ודחה ראיות רבינו אליקים. וכן הבית יוסף ביורה דעה (סימן קמ"א), דחה ראיות רבינו אליקים במה שאוסר בכל הצורות, שאין לאסור אלא צורת אדם בולמת, מה שאין כן אריות ועופות אין לאסור.

אולם הבית יוסף בתשובת אבקת רוכל (סימן ס"ג), נשאל אודות מי שחשב לתת על ההיכל של ארון הקודש אבן שמצוייר בה צורת אריה, והזכיר תשובת רבי אליהו קפסאלי שהעלה לאסור, והשיב, שבאמת ראוי לכל מי שנגע ה' בלבו למחות בתוקף על זה, וכמו שכתב רבינו אליקים, ועשה מעשה רב להסיר צורות אריות שבחלונות בית הכנסת, ואף רבינו אפרים שהתיר, נראה שזהו רק בדיעבד, אבל לכתחלה לצור צורות אלו בבית הכנסת מודה לאסור, שמתוך שמסתכלים באותן צורות בשעת תפלה, אין מכוונים את לבם לאביהם שבשמים, כמו שכתבו התוספות יומא (נ"ד ע"א). ועוד שלא התיר רבינו אפרים אלא בצדדי בית הכנסת, אבל אם היתה הצורה בכותל שהקהל מתפלל כנגדו, גם הוא יודה לאסור, מפני החשד, שרואים שהקהל משתחוה כלפי הצורה. ועוד שבצורת אריה יתכן שגם רבינו אפרים יודה לאסור. ע"כ. וכן הסכים המהר"ם פדואה בתשובתו שהובאה באבקת רוכל (סימן ס"ה).

ברם הב"י בתשובה שבאבקת רובל (סימן ס"ו) נראה דעתו שאין בזה איסור משום סרך עבודה זרה, ומ"מ הביא שם תשובת הרמב"ם שאין להתפלל ולהשתחוות מול בנדים המצויירים אף על פי שאין הצורות בולטות. וכן כתב בבית יוסף אורח חיים (סימן צ') בשם תשובת הרמב"ם. ושכן הביאה להלכה רבי דוד אבודרהם. [והנה המחבר סותר עצמו ממה שכתב בבית יוסף להתיר, למה שכתב בשו"ת אבקת רובל לאסור. וכבר עמדו על זה האחרונים. ראה בשו"ת מעשה איש (חלק יורה דעה סימן א'), ובשו"ת חסד לאברהם תאומים מהדורא תנינא (חלק יורה דעה סוף סימן ל"ט), ובשו"ת דבר משה תאומים (סימן ל"ז, דף מ"ג ע"ד)].

והמבי"ט בתשובותיו חלק א' (סימן ל') הסכים להלכה לדברי הרב ר' אליהו קפסאלי שהעלה לאסור לתת אבן שיש שמצוייר בה אריה על ההיכל של בית הכנסת, שאפילו רבינו אפרים אפשר שיודה לאסור בצורת אריה בולטת, וכל שכן בבית הכנסת. ולכן על התורם את האבן הנ"ל לסלק עצמו מזה, ויקבל שכר על הפרישה, ולא יעשה מצוה הבאה בעבירה, ואם מאן ימאן יש לגעור בו ולכופו על כך. עיי"ש. וכן כתב הרדב"ז בחלק ד' (סימן ק"ז) לאסור להעמיד צורת אריה בבית הכנסת, מהמעם הנ"ל, ועוד מעמים אחרים, וכדברי הרב ר' אליהו קפסאלי ע"ש. ועיין עוד בשו"ת מהר"ט חלק ב' (סימן ל"ה) שכתב לקיים דברי רבי אליקים לאסור, שסובר כלשון שהביא הר"ן שאף בשאר צורות יש לאסור בבולטות, וניחא בזה קושית הבית יוסף על רבי אליקים, ועל כל פנים אין רבי אליקים יחיד בדבר, שמצאנו לו חברים מקשיבים לקולו לאסור עיי"ש.

והנה החיד"א בשו"ת ברכה יורה דעה (סימן קמ"א אות ג') הביא בשם הגאון רבי דוד קרינלדי בהגותו כת"י, שהדבר פשוט שבבית הכנסת או בבית המדרש שמתפללים שם בקביעות, אסור להשהות שם צורות אריות, וכדומה, וכדברי רבי אליקים שאוסר, והמורה להתיר בזה עתיד ליתן את הדין. ע"כ.

וכן כתב החכמת אדם (כלל פ"ה סימן ז') שבבית הכנסת ראוי להחמיר כדברי רבי אליקים מפני שנראה כמשתחוה לצורה. ע"ש. וכן כתב בספר בית לחם יהודה (סימן קמ"א) ע"ש.

והגאון רבי שמואל העליר ז"ל, דיין ומורה צדק בעיה"ק צפת, האריך בקונטרס טהרת הקודש, אודות חדשים מקרוב באו מערי אשכנז ואיראפע, ורצו לפאר ולרומם את בית אלהינו, מקדש מעט, בית הכנסת של האר"י ז"ל, וציירו בדלתות ארון הקודש צורות בולטות של אריה וצב ושאור צורות, ואחר שהאריך למעניתו בדברי הפוסקים, העלה שהעיקר כדברי רבי אליקים לאסור בזה בבית הכנסת, ובפרט שכן פשט המנהג בארץ ישראל בכל בתי הכנסת הספרדים להחמיר שלא יהיו שם צורות כלל ועיקר, ואף הבאים מחוץ לארץ מערי אשכנז ואירופה שלא נהגו לאסור, חייבים להתנהג כמנהג ארץ ישראל, ולהמנע לגמרי מעשיית צורות בבית הכנסת.

ושלח תשובתו להגאון הראשון לציון חד ברדא, רבי דוד חזן ז"ל, והשיב בספרו ישרי לב (חלק אורח חיים מערכת צ', דף ט' ע"ד), שהוא מסכים לכל דברי הרב הפוסק מהר"ש העליר הנ"ל, ויפה דן ויפה הורה לאסור לעשות שום צורה בולטת בבית הכנסת, ואין שום היתר בזה בשום צד שבעולם. וכל שכן בארצנו הקדושה שיש לנו להזהר בקדושה יתרה, ובפרט שיש לחוש לחילול ה', כי היינו חרפה לשכננו הגוים אשר ילעגו לנו על הצורות שאנו משתחוים למולם בבית הכנסת. ועובדא ידענא כי זה מספר שנים בעת שבנו בית כנסת פעה"ק ירושלים ת"ו, והגוי הבנאי עשה מעצמו בלתי כוונה מיוחדת וצייר במשקוף של פתח בית הכנסת דמות שני אריות, בנוי לתלפיות, והיו בולטות, ליופי ולהדר לבית אלהינו, ובה שעתא כארי יתנשא רבינו הגדול הגאון הראשון לציון רבי משה סוזין וצווח ככרוכיא להרום את כל המשקוף, והכי אמר מר, לא יעשה כן במקומינו על ארצנו ועל נחלת אבותינו, והגם אם המצא ימצא מי שמקלו יגיד לו בחוץ לארץ, לא זו הדרך בעיר עזו לנו ירושלם דדהבא אשר עיני ה' אלהינו בה, וכן עשו מעשה, והסירו הצורות מבית הכנסת. ואם

במשקוף של בית הכנסת החמיר כל כך, קל וחומר שאסור לעשות כן על היכל הקודש, ולהעמיד צלם בהיכל, ולכן אף ידינו תכון עם הרב הפוסק שדבריו נאמנו מאוד, והגני קורא הסירו את אלהי הנכר ממקדש מעט, ואל תפנו אל האלילים, ובפרט בארץ ישראל המקודשת עבת"ד. (וכן הובא בקיצור בשדי חמד מערכת בית הכנסת אות י"א).

וכן הסכים עמו בשו"ת דבר משה (סימן ל"ז – ל"ח), שחלילה לעשות צורות בבית הכנסת, ובפרט בארץ ישראל, שהרי גדולי הפוסקים חוששים בזה לסרך עבודה זרה, וכתב הרמב"ם (בפרק ז' מהלכות עבודה זרה ה"א), שבארץ ישראל יש מצוה מיוחדת לרדוף ולבדוק אחר עבודה זרה עד שנאבד אותה ונבער אותה כליל מכל ארצנו, שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא. ומה גם שיש כמה בתי כנסת של אשכנזים בארץ ישראל וכולם נהגו לאסור בזה מכמה דורות, ולכן אין לחדש דבר בזה ולעשות מצוה הבאה בעבירה. עיי"ש.

גם בשו"ת חסד לאברהם (חלק יורה דעה סימן ל"ט) כתב, שאף שיש קהלות באשכנז שנהגו להקל בזה, ויש ללמד זכות עליהם, אולם בארץ ישראל שנהגו כל הספרדים מכמה דורות להחמיר כתשובת הבית יוסף באבקת רוכל (סימן ס"ג), וכן נהגו שם גם בבתי הכנסת של האשכנזים, פשוט מאוד שאף בדיעבד שבנו צורות בבתי הכנסת בהיכל בית הכנסת צריך להסירם, ואין בזה איסור משום השחתה, שאין זה אלא דרך תיקון שלא להקל בדבר שהרבה מרבנותינו הגדולים ראשונים ואחרונים אוסרים אותו. עיי"ש.

גם בשו"ת נטע שורק (חלק יורה דעה סימן מ"ז) בתשובתו לחברי בית הדין במונקאטש, העלה להסכים לדעתם לאסור להניח אריות על גבי ההיכל של ארון הקודש.

גם הגאון בעל דרכי תשובה בשו"ת צבי תפארת (סימן ל"ז), התרעם מאוד על המציירים ורוקמים צורות אריות בחוטי כסף וזהב ומשי על מעילי הספר תורה, שיש בזה איסור שמין עבודה זרה, שהטווי נחשב כצורה בולטת שאסור. עיי"ש.

ובשו"ת מעשה אברהם (חלק יורה דעה סימן ל"ה), הביא תשובת אביו הגאון רבי רפאל אשכנזי, שאסר לתלות פרוכת שמצוייר עליה צורת אריות על ארון הקודש מבחוץ, וכמו שכתב באבקת רוכל (סימן ס"ג).

ובשו"ת מים חיים – משאש (סימן פ') העיד, שבא מעשה לפני מר אביו הגאון ז"ל, שתלו כמה פרוכות על כותלי בית הכנסת, והיו שם צורות מיני עופות, וחרה אפו על השמשים שעשו כן, וציוה להסירם תיכף ומיד, וכן עשו. עיי"ש.

וכן פסק בשו"ת מערכי לב (חלק אורח חיים סימן מ"ג), לאסור לעשות צורות אריות על גבי ההיכל של ארון הקודש, בצדי לוחות של עשרת הדברות, ובשו"ת נהרי אפרסמון (חלק יורה דעה סימן ק"ח) השיב על זה (בבדיחותא), כי לא האריות צריכים להחזיק את עשרת הדברות, אלא בעלי הבתים הם שצריכים לקיים ולהחזיק את עשרת הדברות.

גם בשו"ת פרי השדה חלק א' (סימן ס') קרא תגר על אלה שציירו בכותל בית הכנסת צורת י"ב מזלות מלה שור תאומים וכו', שהוא מעשה מכוער, ואסור לקיימו. עיי"ש.

וראה עוד בשו"ת דברי יוסף אירגאם (חלק יורה דעה סימן ח'), ובשו"ת זרע אמת חלק ג' (סימן ק"ה), ובשו"ת מחנה חיים (חלק ב') מזורה דעה סימן כ"ט, וחלק ג' מאורח חיים סימן מ"ז, ובשו"ת משיב דברים (סימן ק"ה), ובשו"ת דברי מלכיאל חלק ו' (סימן ב').

*

גמ'. חוץ מפרצוף אדם. עיין שו"ת רב פעלים (חלק ד יו"ד סימן י) שנשאל ע"ד אשה אחת שעשתה והניחה על קבר בנה צורת בנה בולטת שהיא צורה שלימה של אדם מראש ועד רגל פנים ואחור אם מותר לה בכך או צריך למחות בה. עיי"ש מ"ש מכאן.

וסיים: על כן זאת האשה הנזכרת בשאלה כיון שכבר עשתה לה שתקציץ הגוף וישאר הראש עד החזה להניחו על קבר בנה למוזכרת כי ודאי לאבד את הצורה לגמרי ולבטלה לא תאבה, אבל בכה"ג תאבה ודווקא זאת שכבר עשתה אבל אחרים ודאי לא יעשו מחדש כן לכתחלה דאין לסמוך לכתחלה על המתירים באיסור חמור כזה שהוא שמץ ע"ז אע"פ שיעשו ראש בלא גוף.

ודע כי ביהושע סי' כ"ד כתיב ויקברו אותו בתמנת סרה וכתב רש"י ז"ל ממדרש רז"ל ז"ל ובמקום אחר קורא אותה תמנת חרם על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו ר"ל זה הוא שהעמיד החמה וכל העובר עליו אומר חבל ע"ז שעשה דבר גדול כזה ומת ע"כ. וקשה איך העמידו תמונת חמה על קברו והלא צורת חמה ולבנה אסור בין בולמות בין שוקעות.

וראיתי להר"י מהר"ח פלאגי ז"ל ברוח חיים סי' קמ"א שנתעורר בזה וכתב צ"ע ע"ש על כן מוכרח לומר שהם לא עשו צורת חמה שלימה כצורות הנעשים לשם חמה ממש כמ"ש מור"ם ז"ל בהג"ה סעי' ג' אלא חסרו מן הצורה דבר אחד א"כ ש"מ בחסר דבר א' שרי וכ"ש בראש בלא גוף דשרי. ושוב אמרתי דאין מכאן הוכחה לזה דו"ל מה שעשו על קברו של יהושע חשיב של רבים דמפורש בגמ' בשל רבים ליכא חשדא וכן פסק מור"ם ז"ל בסעי' ד' בשם הרא"ש ז"ל ואפשר דעבדי תרתי חסרו מן הצורה המיוחדת לחמה דבר אחד וגם הוי של רבים דהא רבים עבדי לה ולהכי שרי.

וענין דין לעשות צורת אדם שלם בסימנין וענין דין להשהותם ע"י בס' פרי העץ על מס' ע"ז הנדפס בסוף ס' תורת נזיר בדף ק"א ע"ד וק"ב ע"א מ"ש בזה.

*

גמ'. שם. משמע מכאן דתמונת אדם שנעשית לנוי אם אינה בולטת מותר לעשותה. וכן פסק הרמב"ם (כפרק ג' מהלכות עבודה זרה הלכה י'), אסור לעשות צורה לנוי אף על פי שאינה עבודה זרה, שנאמר לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב, כלומר, צורה של כסף וזהב שאינם אלא לנוי, והטעם לזה כדי שלא יטעו בהם וידמו שהם לעבודה זרה. ואין האיסור לצייר צורה לנוי אלא צורת אדם בלבד, והוא שתהיה הצורה בולטת, אבל אם היתה הצורה שוקעת, או צורה של סממנים, כגון צורות שעל גבי לוחות ומבלאות, או צורות הנרקמות באריג מותרות.

והראב"ד בהשגותיו כתב, שצורת אדם אסור לעשותה גם כשאינה בולטת, אלא שוה בשוה, ורק צורה שוקעת מותרת. וכן הריטב"א בע"ז, כתב להחמיר בצורת אדם שנעשית בדיו וסממנים, שהרי היא כצורה בולטת. וכן כתב הטורי זהב (סימן קמ"א ס"ק י"ב), שהעיקר להחמיר בזה כדברי הרמב"ן והר"ן ע"ש. וכן כתב בשו"ת הרמ"ז (סימן נ"ח).

אולם השלחן ערוך יורה דעה (סימן קמ"א סעיף ד'), פסק להתיר כדעת הרמב"ם. וכתב בשאלת יעב"ץ חלק א' (סימן ק"ע), שכן דעת רוב ככל הפוסקים להקל, אלא שמר אביו הגאון החכם צבי מרוב חסידותו החמיר על עצמו וסירב להניח לצייר דמות דיוקנו אף בציור של צבע. ע"כ.

אמנם בשו"ת לחם רב (סימן ט"ז), נשאל בדבר כתובה שצייר בה הסופר צורת החתן והכלה, והעלה שאף על פי שבדיעבד אין לאסור להשהות הכתובה הזאת, מכל מקום לכתחילה ראוי מאוד להזהר שלא לעשות כן, כיון שהדבר נוגע לחשש איסור תורה. עיי"ש.

גם בשו"ת דברי מלכיאל חלק ג' (סימן נ"ח) כתב, שיש להחמיר שלא להצטלם בתמונה פוטוגרפית כיון שלדעת הריטב"א הוא איסור גמור, ושומר נפשו ירחק מזה. ומכל שכן שעל פי הקבלה יש טעם להחמיר בזה. ולכן לא יפה עושים התולים צורות ותמונות של צדיקים וקרובי משפחה על הכתלים של חדרי דירתם עכת"ד. וכן כתב היערות דבש דרוש ב' (דף י"ט ע"ב), שעל פי הזוהר והמקובלים יש להחמיר בזה. וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי קמא (חלק יורה דעה סימן פ"ז).

והש"ך יורה דעה (סימן קמ"א סוף ס"ק כ"ה) כתב: ונראה שכל הצורות שאסרנו אינם אסורים אלא בצורה שלימה ממש, כגון צורת אדם בולטת בשתי עינים וחוטם שלם וכל הגוף, אבל לא בחצי הציור כדרך קצת המציירים צד אחד של הצורה, שזה אינו אסור כן נראה לי. ע"כ. וכן כתב בשו"ת נהרי אפרסמון (חלק יורה דעה סימן קי"ח).

ובגוף הדבר עיין בשו"ת צפנת פענח (סימן נ"ז) שכתב להקל. וכ"כ הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל בשו"ת שלמת חיים (חלק יורה דעה סימן י"ח). וראה עוד בשו"ת הרשב"ן (חלק אורח חיים סימן קי"ג), ובשו"ת הלל אומר (סימן ס"ג).

*

גמ'. לא תעשון כדמות שמשויי המשמשין לפני במקום וכו'. עיין בשו"ת שאילת יעבץ (חלק א סימן קע) וז"ל: מעשה אירע בימינו כשנתקבל הרב ה"ה מהור"ר אלעזר ז"ל מבראד לאב"ד דק"ק אמשטרדם, עמד איש אחד שם שהוציא מוניטון שלו בעולם דהיינו שהדפוס מטבע כסף בדמות צורתו, והביאוהו למרא' עיני. וכשהצלתי בו נרתעתי ותמהתי מאד אם נעשה מדעת הרב הנ"ל וברצונו שהי' נודע בשם חסיד בדורו. כי נסתכלתי בו והי' תבנית ראש עד החזה עם פרצוף פנים שלם בולט, וזה לדעתי איסור גמור מוחלט, בין העושה לעצמו בין שאחרים עשו לו, כ"ש הכא דישאל הוה העושה כאשר הוגד לי. ויש בזה איסור כפול האחד ל"ת של תורה לא תעשון אתי, וגם משום חשדא דאסור אפי' באחרים עשו לו כמסקנא דגמרא (פ"ב דר"ה ופ"ג דעבוד' זרה). ומעמא דרבים לא שייך הכא, דמטבע מיבדר בעלמא ומצנעי ליה.

איברא דהרא"ש כתב שראש בלא גוף אין איסור לא בעושי ולא במוצא, אבל כבר עמדתי על זה מימים רבים ונתעוררתי בו, כי מלבד שחלוקין עליו גדולי ישראל ה"ה הסמ"ג והרמב"ן והרשב"א והר"ן ומהר"ם רבו, וא"כ פשיטא דמיבעי לן למיזל לחומרא בדאורייתא. אף כי בשמץ ע"ז. על כרחי הוצרכתי לפרש כוונתו על ראש שלם אטום בלי צורת פנים ניכרת, כה"ג ודאי לא סגי בלא גוף, אבל ראש וגוף בהדדי בחיתוך איברים בדמות אדם שלם, אע"פ שאין הצורה ניכרת בתבנית הפרצוף אלא כגולם. אעפ"כ נראה כגוף אדם בקומה שקופה ונכדל משאר בריות בצלם וזה לענ"ד פירוש המכילתא שהביאו ז"ל יכול לא יעשה אטומה. דומיא דגוף אטום ופניו טוחות דהמפלת. וגלופה היינו מפותח שניכר היטב צורת הפנים חקוקה כראוי יתארהו בשרד כבתנית איש מושלם כדרך כל המטבעות או רובן. ודוק שזה ודאי פירוש משובח ביותר.

אכן פרצוף פנים דאדם גרידא פשיטא דאסור, תדע שהרי כל סמיכתו של הרא"ש עמ"ש התו' משם ה"ג, א"ה תיקשי להתו' מדידהו אדידהו, שהרי בכמה מקומות מצינו להם שכתבו בפשיטות איפכא, האחד פכ"ג דשבת בדיוקני שאסור להסתכל בה אם עשויה לשם ע"א והא דבגן של קדושים איירי בסתמא דלא הוי לשם ע"א ש"מ בהדיא דבדיוקני העשוי לע"א אף בפרצוף פנים לחוד, כמו שהן צורות שעל המטבעות, שאינן אלא דמות דיוקן אדם בלי גויה אפי' לאסתכולי בה איכא איסורא (ואפי' לא נעבד' עדיין כמ"ש הרא"ש גופיה שם) ואי איתא דיש חילוק בצורת אדם בולטת, בין צורת אדם שלם ובין פרצוף פנים, מנ"ל לפלוגי בין עשויה לע"א או לנוי בעלמא, דילמא לעולם אימא לך אפי' לנוי אסור, וההיא דבגן של קדושים מיירי בראש בלי גוף, דכה"ג חסידות הוא ולא איסורא ובצורת כל הגוף כדרך הדיוקנאות שעל הכותל והמבלא איסורא נמי איכא בכל גוונא, או אימא איפכא דילמא אפי' בעשויה לע"א אין איסור בחצי צורה אלא מדת חסידות היא בלחוד, וצורה שלמה כדיוקני לעולם אסירא לכל אדם אפי' אינה עשויה לשם ע"א, משום אל תפנו אלא ודאי פשיטא להו דאפי' דיוקני דומיא דצורתא דזוזא דהיינו בצורת פנים בלא גוף, אפ"ה גם ההסתכלות בלבד אסור כשאני' עשויה לנוי בעלמא וגם אפי' אינו בולטת, א"ה במוצא מ"ט שרי דילמא לע"א נעשית, וה"נ מסתברא דאטו מי גרע מתבנית יד ורגל שכיוצא בהן נעבד בעומדין על בסיסן, וצורת חצי גוף אדם ראש ופנים עד החזה עומדין ג"כ על בסיס שלהן. ואפי' תימא דמטבעות דין כלים להם, מיהא מכובדין הן, אם אמנם דלג"א שהביאו התו' שעל המטבעות מבוזזין הן, באמת זו קשה ביותר לסמוך על גירסא יחידית להקל. והא חזוין דלא"ה הוא ובודאי מכובדין נינהו, וא"כ בעושה נמי מי שרי, והרי

הקפיד' תורה על פרצוף ד' פנים בהדי הדדי וגוף וגויה א' להם, א"כ פרצוף פנים לחודיה נמי אסור, וכדמשמע נמי מחומרי מתנייתא דר"ש דנסיב צורות בשאר בריות. ופרצפות בדאדם, ש"מ בהדיא דשאני אדם דבפרצוף לחוד איכא קפידא, וכ"ה בלי ספק משמעות המלה בכ"מ וכדמוכח נמי מדו פרצופין נבראו.

ותו מותיבנא תיובתא כלפי סנאיה דהרא"ש, דהא דכוותה אשכחן גבי עדות אשה שאין מעידין אלא על פרצוף פנים ואין קפידא בשאר הגוף, ואי הכי מנ"ל לפרש האי פרצוף להקל בשל תורה, באמת תמיהא מילתא טובא, וילמד סתום מן המפורש שבכל מקום שאמרו פרצוף הכוונ' על הפנים בלבד דכוותה אשכחן נמי גבי נפל.

ותדע עוד מדאצטריכו תו' ב"ק (פ"ה) לאוקמי ההיא דזקן וזקנה במטבע של אאע"ה בכתיב' דאותיות לחוד ולא בצורה, ואי איתא דפרצוף לחוד שרי, מאי דוחקיהו, אע"כ הכי הוא כדאמרן. ומהתם מוכח נמי דלא שני להו בין שוקע לכולט. (עם שבדרך דרוש יישבתי זה בד"א יעמ"ש בקוני' י"פ).

ועוד תדע מתו' ע"ז גופייהו, דהא בהדיא משמע דאע"ג דלדידהו ע"י אחרים שרי בחותם שאינו שלם, מ"מ בעושה ודאי אסור אלא דס"ל חשדא לא שייך אלא בשלם, דומיא דבעינן בולט לענין חשדא, ובעושי' לא מפלגינן מידי לא בין בולט לשוקע ולא בין שלם לפרצוף בלבד דוק ותשכח, וכ"כ בהדיא בד"ה לא תעשון, ואצ"ל לתו' דר"ה דמחמרי טפי וס"ל דצריך לזוהר שלא לחתום אפי' ע"י אחרים, ואע"ג דאינו שלם, וכמו שהוא ודאי סתם חותם וכן המטבע לא נראה ברובא דרובא כי אם פרצוף פנים בלבד, א"כ מאן דאמר פשיטא דאסר בכה"ג. וגם אליבא דתו' דע"ז נמי בע"כ צ"ל דמאי דשרו במטבע, היינו דוקא לקיים לחוד סברי דליכא איסורא אלא חסידות, אבל לעשות מודו ודאי דאיכא איסורא בכל גוונא כמו שהוכחנו ואין בו ספק. וכמו שפירשו הם עצמן בדבור הנ"ל, א"כ הרא"ש דאמר כמאן, הא ודאי דטבא עבדינן ליה לאוקמה למילתיה בראש אטום כדפרישית. וצריך לידע שלהרשב"א אין חילוק בין מכובדין למבוזין בצורת אדם, והסכימו לדבריו, א"כ אפי' לפי גירסת התו' דמטבע בכלל מבוזין, ליכא נפקותא בזה. מכל הלין אני אומר בטח שהרב הנ"ל לא ידע ולא הסכים בעשייתו כי לא יאונה לצדיק כל און, וחזי מאי סלקא ביה לפי מה ששמעתי השררה ציוה בגזרה חרוצה, לגנוזן ולא יראו החוצה.

ברם זכור הוא לטוב החסיד האמיתי אבא מרי רבינו הגדול המקום יהא בעזרנו לעד יעמוד זכרו, ולא ידעך נרו. זה חזיתי ואספרה מעשה שהי' כשנקרא מק"ק ספרדים שבלונדון לבוא אליהם ולהראות בכבודו וביקר תפארת גדולתו לזכותם במצוה לעשות לו יקר וגדולה מתוך חבה יתירה נודעת כ' גדול שמו אצלם ונכספ' כלתה נפשם לראותו, ליהנות מזיו זוהר תמונתו, לחדות בשמח' את פניו לטעום צוף דבש אמרי נועם ולקבל פני שכינ' להאציל עליהם מברכתו, ועשו לו כבוד גדול לא נשמע דוגמתו. והלכו לקראתו והביאוהו באנית מלכות בשמח' ובששון בהוד והדר. גדול וקטן שם הוא איש לא נעדר, ישלם להם ה' כפעלם. וישיב להם גמולם הטוב עוד כל ימי עולם. והנה מרוב עוצם תשוקתם חשקו להשאיר בידם ציור צלם דמות תבניתו. וחילו פניו בדבר זה על כל אהבה וכבוד יתן להם שאלתם, להניח אצלם דמות דיוקנו מצויר ומשוש בששר ולא אבה שמוע וישם לאל מלתם אף אם בציור של צבע רוב הפוסקים ככולם סבורים שאין בו חשש איסור. מה גם בחצי צורה דהיינו פרצוף בלבד לית דחש כה"ג, אעפ"כ לא יכלו לו אנשי שלומו, לפתותו ולהעבירו על דעתו דעת עליון מרוב חסידותו וקדושתו ופרישותו, אכן המבקשים לא נסוגו אחור, בכל זאת ידם נטויה ולא שקטו ולאנחו עד שהשיגו מבוקשם בדרך תחבולה גדולה ע"י אומן בקי נפלא שפעל ועשה כל ציור פרצוף פניו הנורא ונאור בחריצות וזרירות עצום שלא בפניו, ואור פניו לא נפל ולא חסר מאומה מהשווי כמעט רק נשמת רוח חיים, והוא נחשב יקר הערך מאד למכיריו ויודעיו מלפנים, ונעשו ממנו טופסים והעתקות וגם המה נמכרים ביוקר תכתב זאת זכרון לדור אחרון. ע"כ. עיי"ש עוד.

דברי תורה לפרשת בראשית - שנת תשס"ב לפ"ק

וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה מְאֹד כָּאֵד (בראשית א, לא). ובהמשך אומר הפסוק (ב, יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים לֹא מְאֹד הָיִיתָ הָאָדָם לְבָדוֹ אֲעֲשֶׂה לוֹ עֹזר כְּגִבּוֹדוֹ, א) ולכאורה הוא סתירה מיניה וביה.

(ב) הראשונים מפרשים דטוב הכוונה בעוה"ז ומאוד הכוונה בעוה"ב, ולכאורה קשה מהו טוב בעוה"ז בלי עולם הבא.

(ג) ויש לבאר בהקדם דברי הגמ' (קידושין למ:): דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ובמהרש"א שם מפרש שמודה ר' יעקב שמי שמזכה את הרבים, מקבל כל טוב גם בעולם הזה, יע"ש בדבריו הנחמדים. היוצא לנו מזה, כי המזכה את הרבים מקבל שכר גם בהאי עלמא, ובוה נבוא לבאר הפסוק וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה מְאֹד כָּאֵד בעוה"ז ובעולם הבא, וממשיך הפסוק לֹא מְאֹד הָיִיתָ הָאָדָם לְבָדוֹ, שאם יהיה לבדו לא יוכל להיות מזכה את הרבים, אֲעֲשֶׂה לוֹ עֹזר כְּגִבּוֹדוֹ, דהיינו שיעמיד דורות ישרים ומבורכים, ויחנכם ע"ד ישראל סבא, ועי"ז יהיה מזכה את הרבים, ועי"כ יהיה לו טוב בזה ובבא.

ובזה יש לבאר גם דברי הגמ' (עירובין יג:): נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, דהכוונה כנ"ל, דבהיות האדם לבדו טוב לו שלא נברא, אבל אם הוא מזכה את הרבים אז "טוב שנברא".

ובליל שב"ק הארכתי בזה, ושילבתי בזה מאמר הכתוב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך, ופסוק ואלה שמות, וכן מה שאומרים בקידוש "זכרון למעשה בראשית, תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים", וגם בעשרת הדברות הא' (בפר' יתרו) אומרים כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ובהב' (בפרשת ואתחנן) אומרים וזכרת כי עבד היית במצרים, ויש בזה אריכות גדול, ועוד חזן למועד לבאר השייכות בין כל הני מילין].

תוכן הענינים של הגליון המוגדל

לשבת בראשית שנת תשפ"א לפ"ק

עמוד י"א-י"ב: דברי תורה שנתחדש לי בשבת בראשית תשע"ה, בעניני שבת קודש. ודברי תורה שהידשתי לפרשת בראשית שנת תשע"ט לפ"ק.

עמוד י"ג: תשובת הרה"ג ר' משה שמעון בינעמה שליט"א, דומ"ץ קהל מחזיקי הדת ד'בעלזא ווידמען קמ. ספרינג וואלי נוא יארק, מח"ס משאת שבת ב' חלקים, מוכן ומזומן, ועוד. על השאלה בענין קניית בעלי חיים גדולים העשויים מסחורה, שהופיע בגליון לראש השנה (עמוד ו').

עמוד י"ד-י"ט: עוד בענין זה מה שקיבלנו מאת הרה"ג ר' שמואל דוד הכהן פריעדמאן שליט"א, מח"ס "שדה צופים" על ש"ס בבלי וירושלמי, הנדפס בספרו "שדה צופים" (מסכת ראש השנה דף כ"ד ע"ב).

עמוד ב' - ג': שאלה בחילוק נוסח הזכרת "אב ואם" בברכת המזון ובנשיאות כפים.

עמוד ד': שאלה בענין סדר הברלת מוצאי יום טוב - בחג הסוכות.

עמוד ה' - ו': שתי מכתבי הערות שקיבלנו על גליון "דמשק אליעזר" לראש השנה העלל"ט, מהרב שמחה בונם הלוי פישער הי"ו, ומהרב ברוך מיללער הי"ו.

עמוד ז' - י': דברי תורה לפרשת בראשית - מספר "מנורת אהרן", לזקניי הגה"צ מוה"ר רפאל אהרן קנאפפלער זצ"ל הי"ד, אב"ד טיניע יצ"ו. חידושי אגדה לפר' בראשית מספר "קני המנורה", לאאמו"ר הרה"ג ר' יצחק נפתלי קנאפפלער זצ"ל, אב"ד משיילע יצ"ו.

מיר ווילען דערמאנען אז אי"ה זונטאג נח גייט מען ווייטער צוריק צום תהלים זאגן, אזוי ווי מ'זאגט שוין די לעצטע 25 יאר א יעדע זונטאג אין בית המדרש באבוב בשעה 3:30